

Δημήτρης ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

*Οικονομική κρίση και Ειδική Αγωγή και
Εκπαίδευση. Απόψεις διευθυντών/ντριών
δημοτικών σχολείων ειδικής αγωγής
και εκπαίδευσης της Θράκης*

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ Η ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ συνιστά τόσο ένα σημαντικό τομέα της σύγχρονης παιδαγωγικής όσο και έναν τομέα που εξελίσσεται δυναμικά και στοχεύει στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών/τριών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στο πλαίσιο αυτό, παρατηρείται μια προσπάθεια εναρμόνισης της εγχώριας νομοθεσίας με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές πολιτικές, ώστε η προοπτική της αποτελεσματικής σχολικής και κοινωνικής ένταξης των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να εφαρμοστεί και στην πράξη. Οι συγκεκριμένες προσπάθειες ενισχύθηκαν ιδιαίτερα με την αναφορά της Επιτροπής Warnock (1978) και τη Διακήρυξη της Σαλαμάνκα της UNESCO (1994), στόχος των οποίων ήταν η νομοθετική κατοχύρωση της εκπαίδευσης των μαθητών/τριών με αναπηρία και η αποτελεσματική αντιμετώπιση του διαχωρισμού και του αποκλεισμού τους (σχολικού και κοινωνικού).

Σύμφωνα με το άρθρο 7 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία του ΟΗΕ (2008), τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν στα παιδιά με αναπηρία την πλήρη απόλαυση όλων των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, σε ίση βάση με τα άλλα παιδιά. Στο πλαίσιο αυτό, η ισχύουσα νομοθεσία για την ειδική αγωγή και εκπαίδευση στη χώρα μας εξασφαλίζει την πλήρη προσβασιμότητας των μαθητών/τριών με αναπηρία σε όλες τις υποδομές (κτηριακές, υλικοτεχνικές), τις υπηρεσίες και τα αγαθά που αυτά διαθέτουν. Η εφαρμογή των αρχών του "Σχεδιασμού για Όλους/Όλες" στοχεύει στην αλληλοαποδοχή, την

αρμονική συμβίωση και την ισότιμη εκπαιδευτική και κοινωνική εξέλιξη των μαθητών/τριών με αναπηρίες.

Η Ειδική Αγωγή στη χώρα μας, με το Νόμο 1566/85, λειτουργεί ως αναπόσπαστο τμήμα της ενιαίας δημόσιας και δωρεάν εκπαίδευσης. Το γεγονός αυτό δημιουργεί αυτόματα την υποχρέωση στο κράτος να τηρήσει κατά γράμμα το άρθρο 1, του Ν. 3699/08 που αναφέρει τα εξής: «Η πολιτεία δεσμεύεται να κατοχυρώνει και να αναβαθμίζει διαρκώς τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ως αναπόσπαστο μέρος της υποχρεωτικής και δωρεάν δημόσιας παιδείας και να μεριμνά για την παροχή δωρεάν δημόσιας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στους αναπήρους όλων των ηλικιών και για όλα τα στάδια και τις εκπαιδευτικές βαθμίδες».

Σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση των πολιτικών αυτών διαδραματίζουν οι εκάστοτε διευθυντές/ντριες των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Κολλυρόπουλος & Κλώνη, 2017). Ο ρόλος τους χαρακτηρίζεται πολυδιάστατος και πολύπλοκος αφού καλούνται να αντιμετωπίσουν πληθώρα καθημερινών προβλημάτων στην προσπάθειά τους να διοικήσουν επιτυχώς τις σχολικές μονάδες και, συνακόλουθα, να δημιουργήσουν ένα ενταξιακό σχολείο για όλα τα παιδιά, το οποίο θα ενισχύει την ποιότητα των εκπαιδευτικών διαδικασιών (Μπακάλμπαση & Επαμεινώνδας, 2014).

Τη σχολική χρονιά που πραγματοποιήθηκε η συλλογή των ερευνητικών μας δεδομένων (2012-2013), οι οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις στη χώρα μας ήταν έντονες, καθώς είχε ήδη ψηφιστεί από την πλειοψηφία της ελληνικής βουλής το δεύτερο μνημόνιο. Το γεγονός αυτό συνέβαλε σημαντικά τόσο στον περιορισμό των κοινωνικών δαπανών όσο και στη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους, αναδεικνύοντας τη σύνδεση που υπάρχει με το εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς η οικονομική κρίση ασκεί επίδραση στην ποιότητα των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών, κυρίως λόγω της έλλειψης χρημάτων και κρατικών επιχορηγήσεων (Ευσταθίου, 2017).

Ο Νόμος 3848/10, επηρεασμένος από την οικονομική κρίση (Μνημόνια) και την ευρύτερη περιστολή των κοινωνικών δαπανών, επιχειρεί να αναδιαρθρώσει όλες τις δομές του εκπαιδευτικού συστήματος για να επιφέρει σημαντική μείωση των δημοσίων δαπανών για την παιδεία. Το γεγονός αυτό, θέτει ολοένα και περισσότερα θεσμικά εμπόδια στη σχολική ενσωμάτωση των παιδιών με αναπηρία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, φαίνεται να αναχαιτίζονται οι στόχοι του Νόμου 3699/08 για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση, αναφορικά με την ισότιμη εκπαιδευτική και κοινωνική

εξέλιξη των μαθητών/τριών με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Από την έρευνα της ActionAid Hellas που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα το 2012, διαπιστώνεται ότι οι επικρατούσες κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες επηρεάζουν εξίσου και τον τομέα της ειδικής εκπαίδευσης. Από τα ερευνητικά αποτελέσματα διαφαίνεται ότι οι εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, στην πλειοψηφία τους (60%) χαρακτηρίζουν τις συγκεκριμένες υπηρεσίες ως «λιγότερο ικανοποιητικές», σε σύγκριση με το παρελθόν. Η υπάρχουσα οικονομική κατάσταση προσανατολίζει το εκπαιδευτικό προσωπικό και τους γονείς να συνεργαστούν και να συμβάλλουν σε μια εύρυθμη λειτουργία των δημοτικών σχολείων ειδικής αγωγής, με λιγότερους διαθέσιμους πόρους από ό,τι άλλοτε.

Σημαντικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στη χώρα μας, καταλήγουν σε παρόμοια συμπεράσματα αναφορικά με τις ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης λόγω της οικονομικής κρίσης (Ευσταθίου, 2007). Επισημαίνονται οι σοβαρές ελλείψεις στις σχολικές αίθουσες και στο εποπτικό υλικό, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται το έργο των εκπαιδευτικών και να μην καλύπτονται οι ανάγκες των μαθητών/τριών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Σύμφωνα με τον Ευσταθίου (2017), παρά το γεγονός ότι ο Νόμος 3699/08 ορίζει την Περιφερειακή και Τοπική Αυτοδιοίκηση ως υπεύθυνες για τη συντήρηση των σχολικών μονάδων, ωστόσο τα προβλήματα της σχολικής στέγης στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης είναι οξύτατα και δυσεπίλυτα.

Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει η ΟΛΜΕ παρουσιάζοντας την έρευνα της ETUCE που διεξήχθη στο πλαίσιο της δράσης το 2012 για την οικονομική κρίση. Η συγκεκριμένη μελέτη επισημαίνει ότι η οικονομική δυσπραγία στην Ελλάδα οδήγησε σε ένα σύνολο εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων, που αφορούσαν κυρίως περικοπές των δαπανών για την εκπαίδευση σε ποσοστό 20%, αύξηση των ιδιωτικοποιήσεων στην εκπαίδευση, περικοπές ή πάγωμα των μισθών των εκπαιδευτικών, περικοπές στα επιδόματα και στις συντάξεις των εκπαιδευτικών και συγχωνεύσεις (1933 σχολικές μονάδες) ή καταργήσεις σχολείων (1053 σχολεία). Επίσης, καταγράφηκαν δυσκολίες σχετικά με την πρόσληψη και την παραμονή των εκπαιδευτικών στο επάγγελμα, καθώς εμφανίζεται ένας μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών που αποφασίζουν να εγκαταλείψουν τη θέση τους και τη χώρα τους για να εργαστούν στο εξωτερικό (είτε ως εκπαιδευτικοί, είτε σε άλλα επαγγέλματα).

Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα των προαναφερθέντων ερευνών, καθώς και την υπάρχουσα κοινωνικο-οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα (Μνημόνια), διαπιστώσαμε ότι η σχολειοποίηση των μαθητών/τριών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο προκύπτει μέσα από πολύπλοκες εκπαιδευτικές διαδικασίες. Με βάση την παραπάνω προβληματική, κρίθηκε αναγκαία μια επικαιροποιημένη και συστηματική διερεύνηση των συνθηκών λειτουργίας των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στην περιοχή της Θράκης, μέσα στα οποία πραγματώνεται η σχολική μάθηση των παιδιών με αναπηρία. Για τον λόγο αυτόν, εστίασαμε στη μελέτη των απόψεων των διευθυντών των οχτώ συνολικά δημοτικών σχολείων ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης της Θράκης, οι οποίοι βιώνουν και ερμηνεύουν τη συγκεκριμένη σχολική πραγματικότητα, όπου πραγματοποιείται η μάθηση και εκτυλίσσονται οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα σχολικά δρώντα υποκείμενα (Κυρίδης, 1999).

Σκοπός της έρευνάς μας είναι η διερεύνηση των συνθηκών λειτουργίας των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στην περιοχή της Θράκης, μέσα από το λόγο των διευθυντών/ντριών του συνόλου των εν λόγω σχολικών μονάδων.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες/χουσες

Οι συμμετέχοντες/χουσες στην έρευνα ήταν οι διευθυντές/ντριες των οχτώ (8) συνολικά δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στην περιοχή της Θράκης κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2012-2013. Επιλέχθηκαν οι διευθυντές/ντριες που στελεχώνουν και διοικούν τις συγκεκριμένες σχολικές μονάδες, καθώς είναι εκείνοι που, μέσα από το έργο και το ρόλο τους, βιώνουν άμεσα τη σχολική πραγματικότητα των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης.

Από το σύνολο των οχτώ (8) διευθυντών/ντριών, οι γυναίκες (6/8) αποτελούσαν την πλειοψηφία, ενώ μόνο τα 2/8 ήταν άντρες. Επιπλέον, οι τρεις διευθυντές/ντριες ήταν ηλικίας 24-33 ετών, τρεις διευθυντές/ντριες ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα από 44-53 ετών, ένας/μία διευθυντής/ντρια ανήκε στην ηλικιακή ομάδα 34-43 ετών και ένας/μία διευθυντής/ντρια στην ηλικιακή ομάδα άνω των 54 ετών. Επίσης, τρεις διευθυντές/ντριες

είχαν προϋπηρεσία από 1 έως 5 έτη, ένας/μια διευθυντής/ντρια από 6 έως 10 έτη, ένας/μια διευθυντής/ντρια είχε προϋπηρεσία από 11 έως 15 έτη και οι υπόλοιποι είχαν προϋπηρεσία μεγαλύτερη από 20 σχολικά έτη. Η πλειοψηφία (7/8) των διευθυντών/ντριών διέθεταν εκπαιδευτική υπηρεσία και εμπειρία στη διδασκαλία μαθητών/τριών με αναπηρία. Η πλειοψηφία των διευθυντών/ντριών (6/8) ήταν μόνιμοι/ες.

Όσον αφορά το επίπεδο βασικής εκπαίδευσης των διευθυντών/ντριών, η πλειοψηφία (5/8) ήταν απόφοιτοι/ες Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, δύο ήταν πτυχιούχοι/ες Παιδαγωγικών Τμημάτων Ειδικής Αγωγής (Πανεπιστήμιο Βόλου, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας) και ένας/μια διευθυντής/ντρια ήταν απόφοιτος Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (ΓΕΦΑΑ), με επιμόρφωση στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση. Η πλειοψηφία των διευθυντών/ντριών (6/8) δεν διέθεταν μεταπτυχιακές σπουδές στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση.

Μέσα συλλογής δεδομένων

Για τη συλλογή και ανάλυση των ερευνητικών μας δεδομένων ακολουθήσαμε την ποιοτική μέθοδο, και ειδικότερα την τεχνική της ημιδομημένης συνέντευξης, για να οργανωθεί με αυτόν τον τρόπο μια αποτελεσματική προφορική επικοινωνία με τους/τις συμμετέχοντες/χουσες διευθυντές/ντριες (Altrichter, Posch & Somekh, 2001. Ιωσηφίδης, 2008. Mason, 2011). Ο αυθόρμητος λόγος των συνεντευξιαζόμενων έχει πολύ μεγάλη σημασία διότι με τον τρόπο αυτόν δίνεται η δυνατότητα στον ερευνητή και την ερευνήτρια να κατανοήσει τις κοινωνικές τους αναπαραστάσεις και να ερμηνεύσει σε βάθος τα λεγόμενά τους (Λυδάκη, 2001. Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2016).

Οι οχτώ (8) ημιδομημένες συνεντεύξεις, στο σύνολό τους, ήταν ατομικές και πραγματοποιήθηκαν στους χώρους των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στην περιοχή της Θράκης. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τις ώρες που οι διευθυντές/ντριες είχαν κενό, ενώ κάποιες άλλες πραγματοποιήθηκαν μετά το πέρας του σχολικού ωραρίου, με την εκ των προτέρων συναίνεσή τους, έτσι ώστε να παρέχεται άνεση στα υποκείμενα της έρευνας (Λυδάκη, 2001).

Ο οδηγός συνέντευξης που κατασκευάστηκε περιλάμβανε έξι (6) θεματικές ενότητες. Η πρώτη θεματική ενότητα αφορά στις απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με τις κρατικές επιχορηγήσεις στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση. Η επόμενη θεματική ενότητα περιλάμβανε το διδακτικό ρόλο των διευθυντών/ντριών και, συγκεκριμένα, τις απόψεις τους ανα-

φορικά με τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών και τις παιδαγωγικές μεθόδους σε επίπεδο σχολικής τάξης. Η τρίτη ενότητα περιλάμβανε ερωτήσεις που παρότρυναν τους/τις ερωτώμενους/ες να προσδιορίσουν τις σχέσεις τους και τις μορφές επικοινωνίας με τους γονείς των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης που είναι τοποθετημένοι/ες. Οι ερωτήσεις στην τέταρτη θεματική ενότητα αφορούσαν τις απόψεις των διευθυντών/ντριών για το βαθμό εμπλοκής των γονέων στη σχολική πραγματικότητα των παιδιών τους, κυρίως μέσα από τη συμμετοχή τους στο σύλλογο γονέων και κηδεμόνων. Η πέμπτη θεματική ενότητα αναφερόταν στις απόψεις των ερωτώμενων για την προοπτική συστέγασης ή και συνεκπαίδευσης των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης με τα αντίστοιχα γενικά δημοτικά σχολεία. Τέλος, η έκτη θεματική ενότητα είχε ερωτήσεις που αναφέρονταν στις απόψεις των δρώντων υποκειμένων αναφορικά με την ποιότητα των σχέσεων ανάμεσα στην τοπική κοινωνία και τα δημοτικά σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης.

Ανάλυση των δεδομένων

Στη φάση της ανάλυσης, όπως αναφέρουν και οι Altrichter, Posch & Somekh (2001), προσπαθήσαμε να αποδώσουμε νόημα στα δεδομένα μας, αναζητώντας τον καλύτερο τρόπο αξιοποίησής τους. Για τον λόγο αυτόν, αρχικά προβήκαμε στην απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και στη χρονική σειροθέτηση του μεγάλου όγκου των δεδομένων. Στη συνέχεια πραγματοποιήσαμε κωδικοποίηση, επεξεργασία και ερμηνεία των ερευνητικών δεδομένων διατηρώντας την αυθεντικότητα των λεγόμενων τους. Η κωδικοποίηση και η ταξινόμηση των ερευνητικών δεδομένων αποτελούν το βασικό εργαλείο για την αποτελεσματική ανάλυσή τους (Λυδάκη, 2001). Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008), οι κατηγορίες αναδεικνύονται μέσα από τα δεδομένα και τις κοινές θεματικές τους συνδέσεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα δεδομένα που συγκλίνουν ταξινομούνται σε κατηγορίες για την επικείμενη ανάλυση και ερμηνεία τους. Η οργάνωση και η κωδικοποίηση των ερευνητικών δεδομένων αποτελούν τα βασικά εργαλεία για την μετέπειτα εννοιολογική επεξεργασία των γεγονότων (Altrichter, Posch & Somekh, 2001).

Ευρήματα-Συζήτηση

Ορισμένοι/ες διευθυντές/ντριες (2/8) αναφέρουν, με βάση τις εμπειρίες τους, ότι η οικονομική κρίση (Μνημόνια) έχει επηρεάσει σημαντικά τον τομέα της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και έχει επιδεινώσει τις συνθήκες εργασίας τους. Οι συγκεκριμένοι/ες διευθυντές/ντριες επισημαίνουν τις δυσλειτουργικότητες (π.χ. ανεπάρκειες και ελλείψεις σε βασικά υλικά αγαθά, μείωση του αριθμού των σχολικών δραστηριοτήτων) που απορρέουν κυρίως από τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και οι οποίες αναχαιτίζουν την εύρυθμη λειτουργία των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Θράκης. Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, οι γονείς είναι εκείνοι που καλούνται, με την οικονομική τους συνεισφορά, να καλύψουν ορισμένες από τις ανάγκες που παρουσιάζονται σε βασικά υλικά αγαθά (π.χ. γραφική ύλη, υλικά καθαριότητας), κατά τη διάρκεια λειτουργίας των συγκεκριμένων σχολικών μονάδων.

«...Τώρα, δυστυχώς, δεν έχουμε καθόλου λεφτά και δεν μπορούμε να καλύψουμε τις ανάγκες μας. Έτσι, είπαμε στους γονείς να μας φέρνουν πράγματα που δεν έχουμε (δείχνει κάτι χαρτιά υγείας που άφησε μια μητέρα πάνω στο γραφείο).»

«...Τα οικονομικά του σχολείου τώρα δεν είναι καλά με την κρίση, οπότε δεν μπορούμε να κάνουμε και πολλά πράγματα.»

Δυσκολίες στην πρόσληψη του ειδικού εκπαιδευτικού και του βοηθητικού προσωπικού

Μέσα από τα λεγόμενα της πλειονότητας των διευθυντών/ντριών (5/8) αναδεικνύονται οι σημαντικές ελλείψεις σε ειδικό εκπαιδευτικό (π.χ. λογοθεραπευτές, σχολικοί ψυχολόγοι, εργοθεραπευτές, κ.α.) και βοηθητικό προσωπικό (π.χ. βοηθοί βρεφονηπιοκόμοι, κ.α.) των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Θράκης, λόγω της οικονομικής κρίσης. Επισημαίνεται ότι οι συγκεκριμένες ελλείψεις δεν συμβαδίζουν με τις διατάξεις του Νόμου 3699/08, και φαίνεται να δυσχεραίνουν τόσο τον εκπαιδευτικό και διοικητικό τους ρόλο όσο και την αποτελεσματική μαθησιακή/θεραπευτική αντιμετώπιση των παιδιών με αναπηρία. Οι πολλαπλές και διαφορετικές αναπηρίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν και να διαχειριστούν οι διευθυντές/ντριες κάθε σχολική χρονιά, φαίνεται ότι απαιτούν την ανανέωση και ενίσχυση των ήδη υπάρχουσών ειδικότη-

των. Ωστόσο, σύμφωνα με τους/τις διευθυντές/ντριες, το κράτος και οι αρμόδιοι φορείς (π.χ. διευθυντές/ντριες και προϊστάμενοι/ες στην Α/θμια εκπαίδευση) δεν φαίνονται να ενδιαφέρονται για την επαρκή στελέχωση των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα να ξεκινάει η σχολική χρονιά με ελλείψεις, οι οποίες επηρεάζουν τόσο την εύρυθμη λειτουργία των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης όσο και τους σκοπούς που καλούνται να φέρουν εις πέρας. Επισημαίνεται ότι η έλλειψη ορισμένων βασικών ειδικοτήτων (π.χ. νοσηλεύτριά/τρια) αυξάνει τη μαθητική διαρροή, καθώς ορισμένα παιδιά με σοβαρά προβλήματα υγείας (π.χ. επιληψία) δεν μπορούν να φοιτήσουν στο σχολικό πλαίσιο Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης επειδή κινδυνεύει η σωματική τους ακεραιότητα.

«...Το προσωπικό έχει πολύ μεγάλη σημασία στα δημοτικά σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και, επειδή υπάρχει οικονομική κρίση, πάει πίσω αυτόν τον παράγοντα. Τα περισσότερα σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης υπολειτουργούν.»

«...Κανείς από τους προϊσταμένους και τους διευθυντές εκπαίδευσης δεν καταλαβαίνει τι γίνεται στα σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Έχουν άγνοια ακόμα και για το τι ειδικότητες χρειαζόμαστε. Ο αριθμός των εκπαιδευτικών και θεραπειών που στέλνουν δεν φτάνει. Δεν στέλνουν δηλαδή ειδικότητες, άσχετα με το τι προβλέπεται.»

«...Έχουμε κάποιες ελλείψεις στο εκπαιδευτικό και βοηθητικό προσωπικό του σχολείου. Υπάρχουν παιδιά που δεν έρχονται στο σχολείο γιατί δεν υπάρχει νοσηλεύτριά. Για παράδειγμα, όταν ένα παιδάκι έχει αρκετά μεγάλο επιληπτικό πρόβλημα, είναι απαραίτητη η νοσηλεύτρια. Αν δεν υπάρχει νοσηλεύτρια ή νοσηλεύτριά δεν θα έρθει το παιδάκι στο σχολείο.»

Σύμφωνα με την U. O'Connor (2014), οι εκπαιδευτικοί των σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης δεν πρέπει να χαρακτηρίζονται από έλλειψη σταθερότητας στη θητεία τους, καθώς με τον τρόπο αυτόν ταυτίζονται από τους γονείς και τα παιδιά με την έναρξη και τη λήξη του εκάστοτε σχολικού έτους. Προτείνει να λειτουργούν τα ειδικά σχολεία με μόνιμο προσωπικό που θα μπορεί να θέσει και μακροπρόθεσμους στόχους τόσο με τα παιδιά όσο και με τους γονείς. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δίνεται η δυνατότητα στους γονείς να εμπιστευθούν περισσότερο τους εκπαιδευτικούς και δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για μια αμφίδρομη γόνιμη σχέση μεταξύ τους.

Η έκθεση για τη δράση «Χαρτογράφηση Ειδικής Αγωγής» που πραγματοποιήθηκε στη χώρα μας το 2004, αναδεικνύει το γεγονός ότι οι πα-

ρεχόμενες υπηρεσίες (π.χ. λογοθεραπεία, εργοθεραπεία, φυσικοθεραπεία, κ.α.) των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης συγκεντρώνουν τα μικρότερα ποσοστά. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 69,8% των συγκεκριμένων σχολείων δεν παρέχουν καμία υπηρεσία (π.χ. ψυχολογική και κοινωνική στήριξη, λογοθεραπεία, κ.α.) στους εμπλεκόμενους φορείς (μαθητές/τριες, γονείς, εκπαιδευτικούς). Διαπιστώνεται ότι η επαρκής θεραπευτική κάλυψη των αναγκών των μαθητών/τριών με αναπηρία δεν αποτελεί προτεραιότητα στις εν λόγω σχολικές μονάδες.

Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει η έρευνα της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικών Πολιτικών (2013), η οποία επισημαίνει τόσο την ανεπαρκή στελέχωση των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης όσο και τις καθυστερήσεις, που καταγράφονται στην πρόσληψη και τοποθέτηση του ειδικού εκπαιδευτικού (π.χ. λογοθεραπευτές, εργοθεραπευτές, κ.α.) και βοηθητικού προσωπικού. Η έρευνα της ActionAid Hellas (2014) αναφέρει ότι οι εκπαιδευτικοί των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης χαρακτηρίζουν ως «καθόλου ικανοποιητική» τη στελέχωση των σχολείων με το απαραίτητο βοηθητικό προσωπικό (π.χ. εργοθεραπευτές, λογοθεραπευτές, κ.ά.) για την παροχή υπηρεσιών που ενισχύουν την αυτονομία και την κοινωνικοποίηση των παιδιών με αναπηρία. Διαπιστώνεται ότι η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και το κόστος αυτών των υπηρεσιών συντείνουν είτε στη μη παροχή τους, είτε στην περιστασιακή χορήγησή τους, είτε στην παροχή τους με μεγάλη χρονική καθυστέρηση. Με τον τρόπο αυτόν, απομακρύνεται ένας από τους βασικούς στόχους του Νόμου 3699/08 που αφορά στην ολόπλευρη μαθησιακή και κοινωνική εξέλιξη των παιδιών με αναπηρίες, με απώτερο στόχο την ένταξη ή την επανένταξή τους στο γενικό σχολείο.

Απόψεις των διευθυντών/ντριών για τους/τις ιδιώτες θεραπευτές/τριες των μαθητών/τριών τους

Η αδυναμία του κράτους να στελεχώσει τα δημοτικά σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Θράκης με το απαραίτητο εκπαιδευτικό προσωπικό αναγκάζει τους γονείς να επενδύσουν σε ιδιώτες θεραπευτές/τριες (π.χ. εργοθεραπευτές/τριες, λογοθεραπευτές/τριες, κ.α.) εκτός σχολείου, επωμιζόμενοι το υψηλό κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών,

προκειμένου να παράσχουν την αναγκαία θεραπευτική αγωγή στα παιδιά τους. Για το ζήτημα που προκύπτει από την εμπλοκή των ιδιωτών θεραπευτών/τριών στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία, τοποθετήθηκαν οι μισοί/ές διευθυντές/ντριες (4/8). Οι συγκεκριμένοι/ες διευθυντές/ντριες αναφέρουν ότι οι ιδιώτες θεραπευτές/τριες «εκμεταλλεύονται» τόσο τις ελλειπείς παροχές των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στα θεραπευτικά προγράμματα όσο και την ανάγκη των γονέων για άμεση πρόοδο των παιδιών τους. Επισημαίνουν ότι οι ιδιώτες θεραπευτές/τριες, στην προσπάθειά τους να μην έρθουν σε σύγκρουση με τους γονείς/πελάτες, αποφεύγουν να πουν την αλήθεια αναφορικά με τις πραγματικές μαθησιακές δυνατότητες των παιδιών και, συνακόλουθα, δίνουν «ψεύτικες» ελπίδες.

Διαπιστώνεται ότι η στάση των ιδιωτών θεραπευτών/τριών προκαλεί συγκρούσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων (εκπαιδευτικοί, γονείς, ιδιώτες θεραπευτές/τριες), καθώς οι διευθυντές/ντριες, με βάση τα λεγόμενά τους, προτιμούν να είναι ειλικρινείς απέναντι στους γονείς αναφορικά με τη μαθησιακή κατάσταση των παιδιών τους και τον τρόπο που συμπεριφέρονται/αντιδρούν μέσα στη σχολική τάξη. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η αξιολόγηση του δημοτικού σχολείου Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης για τις πραγματικές μαθησιακές δυνατότητες των παιδιών διαφέρει από τις αντίστοιχες αξιολογήσεις των ιδιωτών θεραπευτών/τριών. Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, οι συγκεκριμένες συνθήκες κλονίζουν την εμπιστοσύνη με τους γονείς και αποδυναμώνουν την προοπτική μιας ουσιαστικής κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

«...Σχεδόν οι περισσότεροι γονείς έχουν μια εσφαλμένη αντίληψη για το πρόβλημα του παιδιού τους. Σε αυτό φταίνε και οι ιδιώτες θεραπευτές, οι οποίοι δίνουνε στους γονείς "ψεύτικες ελπίδες". Με την έννοια ότι "αν δεν σου δώσω ελπίδες θα σταματήσεις να φέρνεις και το παιδί σου σε μένα»

«...Υπάρχει ένα πρόβλημα με τους ιδιώτες θεραπευτές γιατί βλέπουμε ότι άλλα λέμε εμείς και άλλα λένε εκείνοι στους γονείς, φέρνοντάς μας σε σύγκρουση. Τυχαίνει και αυτό. Και επειδή αυτοί οι έξω λένε στους γονείς ακριβώς αυτά που θέλουν να ακούσουν, ενώ εμείς τους λέμε την αλήθεια, εμπιστεύονται αυτούς. Το συζητήσαμε αρκετά αυτό το θέμα με τους γονείς και τους συμβούλεψα να μην τους εκμεταλλεύονται οι ιδιώτες θεραπευτές και να μην τους κοροϊδεύουν.»

Οι διευθυντές/ντριες επιθυμούν τη σταθερότητα στο εκπαιδευτικό προσωπικό των δημοτικών σχολείων ειδικής αγωγής

Οι συνεχείς αλλαγές εκπαιδευτικού προσωπικού στα δημοτικά σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης αναχαιτίζουν τη διαμόρφωση ενός πλαισίου συνεργασίας ανάμεσα σε γονείς και εκπαιδευτικούς και ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές/τριες. Η πλειονότητα των διευθυντών/ντριών (5/8) μέσα από τα λεγόμενά τους, επισημαίνουν τις συνεχείς αλλαγές που συμβαίνουν, σε ετήσια βάση, στο εκπαιδευτικό προσωπικό (όσον αφορά στους/στις αναπληρωτές/τριες και ωρομίσθιους/ες εκπαιδευτικούς) των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Θράκης. Οι συγκεκριμένοι διευθυντές/ντριες, αναφέρονται στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι εργάζονται ως αναπληρωτές/τριες, στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς, μέχρι να γνωρίσουν και να προσαρμοστούν με τα παιδιά και τους γονείς του σχολείου. Από τα λεγόμενά τους, διαπιστώνεται ότι οι συνεχείς αλλαγές στο εκπαιδευτικό προσωπικό προκαλούν εξίσου αναστάτωση και ταλαιπωρία τόσο στα παιδιά όσο και στους γονείς. Φαίνεται ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς (εκπαιδευτικό προσωπικό, γονείς, μαθητές/τριες) επηρεάζονται αρνητικά στην προσπάθειά τους να προσαρμοστούν στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς, με αποτέλεσμα να αναχαιτίζεται η ανάπτυξη ποιοτικών διαπροσωπικών σχέσεων και συνακόλουθα να αποδυναμώνεται η μαθησιακή και κοινωνική πρόοδος των παιδιών με αναπηρία. Για τον λόγο αυτόν, οι συγκεκριμένοι/ες διευθυντές/ντριες, προτείνουν τη σταθερότητα στα πρόσωπα των εκπαιδευτικών, ώστε να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο ασφάλειας, το οποίο είναι απαραίτητο στη διαδικασία οικοδόμησης μιας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ των εκπαιδευτικών, των γονέων και των μαθητών/τριών με αναπηρία.

«...Είναι αρκετά δύσκολο το να υπάρχουν συνεχείς αλλαγές στο εκπαιδευτικό προσωπικό των ειδικών σχολείων, ιδιαίτερα στην αρχή κάθε χρονιάς γιατί θες ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, μπορεί και δύο μήνες, για να μάθεις ένα παιδί. Αν δεν γίνουν διορισμοί δασκάλων ειδικής αγωγής, δεν θα αλλάξει ποτέ αυτή η κατάσταση. Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχουν σταθερά πρόσωπα που θα γνωρίζουν την κατάσταση των παιδιών και των γονέων και αν συμβεί κάτι έκτακτο να μπορούν να το διαχειριστούν. Αυτός που έχει την οργανική του θέση στο σχολείο είναι σίγουρα καλύτερος γνώστης της κατάστασης. Σίγουρα επηρεάζονται και οι γονείς από τις αλλαγές των εκπαιδευτικών. Για παράδειγμα, όταν αλ-

λάζει η ψυχολόγος και θέλει να δει όλους τους γονείς, υπάρχει μια δυσκολία γιατί για το γονιό το να έρθει πάλι στο σχολείο και να πει από την αρχή το ιστορικό του παιδιού, είναι λιγάκι κουραστικό. Αυτό ίσως τους αποτρέπει μερικές φορές από το να έρθουν στο σχολείο. Είναι σαν να λες πάλι από την αρχή το πρόβλημά σου και να διογκώνεται μέσα στο μυαλό σου.»

Σε παρόμοια αποτελέσματα καταλήγει και η έρευνα της Χρυσανθακοπούλου (2012), αναφορικά με την ολιγοψία του Υπουργείου Παιδείας να στελεχώσει τα σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης με μόνιμο προσωπικό, με αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγάλες καθυστερήσεις μέχρι την τοποθέτηση και την ανάληψη της υπηρεσίας τους από όλες τις ειδικότητες. Διαπιστώνεται ότι η στελέχωση των ειδικών σχολείων με ωρομίσθιους/ες και αναπληρωτές/τριες εκπαιδευτικούς που δεν κατέχουν οργανικές θέσεις, αναδεικνύει την αδιαφορία του κράτους και αναχαιτίζει την εύρυθμη λειτουργία των εν λόγω σχολικών μονάδων.

Σύμφωνα με την Dale (2008), η αποτελεσματική οικοδόμηση της σχέσης με τους γονείς των παιδιών με αναπηρία βασίζεται στην μακρόχρονη διάρκειά της. Επισημαίνει ότι η οικειότητα, η εμπιστοσύνη, ο σεβασμός και η κατανόηση καλλιεργούνται καλύτερα μέσα σε συνθήκες όπου υπάρχει επαρκής χρόνος και τακτικές συναντήσεις. Διαπιστώνεται ότι η σταθερότητα στα πρόσωπα των εκπαιδευτικών και διευθυντών/ντριών συμβάλλει στην καλύτερη ανάγνωση των αναγκών των παιδιών με αναπηρία και, συνακόλουθα, στην ποιοτικότερη καθοδήγηση και συμβουλευτική προς τους γονείς (Φτιάκα, 2008).

Κτηριακές υποδομές των δημοτικών σχολείων ειδικής αγωγής

Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο της χώρας μας, επηρεασμένο από την οικονομική κρίση (Μνημόνια) και την ευρύτερη περιστολή των κοινωνικών δαπανών, επιχειρεί να αναδιαρθρώσει όλες τις δομές του εκπαιδευτικού συστήματος για να επιφέρει σημαντική μείωση των δημοσίων δαπανών για την παιδεία. Σύμφωνα με τον Ευσταθίου (2017), παρά το γεγονός ότι ο Νόμος 3699/08 ορίζει την Περιφερειακή και Τοπική Αυτοδιοίκηση ως υπεύθυνες για τη συντήρηση των σχολικών μονάδων, ωστόσο τα προβλήματα της σχολικής στέγης στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης είναι οξύτατα και δυσεπίλυτα.

Η πλειονότητα των διευθυντών/ντριών (5/8) αναφέρει ότι η οικονομι-

κή κρίση (Μνημόνια) στη χώρα μας επηρεάζει αρνητικά την κάλυψη των έκτακτων και τακτικών δαπανών των δημοτικών σχολείων ειδικής αγωγής της Θράκης στα οποία είναι τοποθετημένοι/ες. Οι συγκεκριμένοι/ες διευθυντές/ντριες τονίζουν ότι η μείωση των επιχορηγήσεων έχει άμεσο αντίκτυπο τόσο στην επιδιόρθωση των ήδη υπαρχόντων κτηριακών εγκαταστάσεων όσο και την ανέγερση καινούριων με τις αναγκαίες υποδομές, όπου θα μπορούν να στεγάζονται τα παιδιά με αναπηρία. Επισημαίνουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στον εσωτερικό χώρο των σχολικών μονάδων (π.χ. οι ηλεκτρικές συσκευές είναι εκτεθειμένες), καθώς και στο προαύλιο περιβάλλον (π.χ. έλλειψη παιδικής χαράς). Από τα λεγόμενά τους, διαπιστώνεται η αδιαφορία των υπευθύνων για την επίλυση των συγκεκριμένων προβλημάτων, θέτοντας σε κίνδυνο τόσο την ασφάλεια και την υγεία των μαθητών/τριών με αναπηρία όσο και γενικότερα την ποιότητα των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών από την πλευρά του σχολείου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, φαίνεται να αναχαιτίζεται η μαθησιακή και κοινωνική πρόοδος των παιδιών με αναπηρία, ενώ διαπιστώνεται ότι υπάρχουν σοβαρές επιπτώσεις στην ασφάλεια και την προσβασιμότητά τους στο σχολικό περιβάλλον.

«...Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε είναι το υπόγειο, στο οποίο δεν υπάρχει εύκολη πρόσβαση για τα παιδιά που αντιμετωπίζουν κινητικά προβλήματα. Ακόμα και όταν ένα παιδί δεν έχει μεγάλα κινητικά προβλήματα, οι σκάλες είναι ένα ζήτημα. Αν σου ξεφύγει λίγο από το νου και πέσει, είναι δύσκολα μετά τα πράγματα. [] ...Θα πρέπει να χτιστούν όλα τα σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης από την αρχή με τις κατάλληλες αίθουσες. Αυτή τη στιγμή όμως, νομίζω ότι δεν υπάρχουν πλέον τέτοιες δυνατότητες, λόγω της οικονομικής κρίσης.»

«...Αυτό το σχολείο είναι εντελώς ακατάλληλο. Έχω καλέσει την πολεοδομία και κάποιος μηχανικός που είδε τον χώρο και ήξερε πως πρέπει να λειτουργούν τα σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, το έβγαλε ακατάλληλο.»

Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει και η έρευνα του Ευσταθίου (2007), αναφορικά με το στεγαστικό πρόβλημα και τον χωροταξικό σχεδιασμό των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Από τα ερευνητικά δεδομένα προκύπτει ότι το 80% (40/50) των ειδικών σχολείων (ειδικά νηπιαγωγεία, σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, ΕΕΕΕΚ) της έρευνας στεγάζονται σε ακατάλληλα κτήρια με ανεπαρκείς αίθουσες και σε περιορισμένης χωρητικότητας αυλές που έχουν ως συνεπακόλουθο πλήθος αρνητικών συνεπειών τόσο στην παιδαγωγική σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή/τριας όσο και στην ψυχοσωματική υγεία και α-

σφάλεια του μαθητικού πληθυσμού. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη έρευνα, διαπιστώνεται η έλλειψη προγραμματισμού από τις αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες αναφορικά με την κατασκευή Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης που να τηρούν τις διεθνείς προδιαγραφές αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αναδεικνύεται η ανικανότητα του σχολείου και των αρμοδίων να ανταποκριθούν στις διαφορετικές ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού.

Τα ερευνητικά δεδομένα της ActionAid Hellas (2014) στη χώρα μας, φανερώνουν ότι οι εκπαιδευτικοί των σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης χαρακτηρίζουν ως «λίγο ικανοποιητικές» τις σχολικές κτηριακές εγκαταστάσεις (εξωτερικοί, μεταβατικοί, βοηθητικοί και εσωτερικοί χώροι). Επισημαίνουν ότι πρόκειται κυρίως για δυσκολίες στον πολιτικό σχεδιασμό, καθώς τις περισσότερες φορές η πολιτεία επιλέγει να στεγάσει τις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης σε κτήρια μη προσβάσιμα σε μαθητές με αναπηρία. Όσον αφορά στο εκπαιδευτικό υλικό/εξοπλισμό, η συγκεκριμένη έρευνα αναφέρει ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών αξιολογούν την παροχή του απαιτούμενου για την εκπαίδευση των μαθητών/τριών με αναπηρία εποπτικού υλικού ως "μέτρια ικανοποιητική".

Η έρευνα της Χρυσανθακοπούλου (2012) καταλήγει σε παρόμοια συμπεράσματα αναφορικά με τις ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Από το σύνολο των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην έρευνα προκύπτουν οι σοβαρές ελλείψεις στις σχολικές αίθουσες και στο εποπτικό υλικό, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται το εκπαιδευτικό τους έργο και να μην καλύπτονται οι ανάγκες των μαθητών/τριών με αναπηρία. Διαπιστώνεται ότι τα προβλήματα στην υλικοτεχνική υποδομή οφείλονται στην ελλιπή χρηματοδότηση που προκύπτει από την οικονομική κρίση (Μνημόνια).

Δυσκολίες στη μεταφορά των μαθητών/τριών

Σύμφωνα με το Νόμο 3699/08, η μεταφορά των παιδιών στα δημοτικά σχολεία ειδικής αγωγής γίνεται είτε με κοινά δρομολόγια των σχολικών λεωφορείων τα οποία ανήκουν στην Ενιαία Σχολική Επιτροπή του Συγκροτήματος είτε με μεταφορικά μέσα μισθωμένα από την οικεία Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση. Αποκλειστικά για τα σχολεία ειδικής αγωγής επιτρέπεται η αγορά ή μίσθωση σχολικών λεωφορείων εξειδικευμένων προδιαγραφών που τάσσονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ιδιαίτερη

αναφορά γίνεται για τη στελέχωση των θέσεων οδηγών και συνοδών των παιδιών, οι οποίες κατανέμονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων στα σχολεία ειδικής αγωγής. Σε ό,τι αφορά στην αντιμετώπιση των δαπανών κίνησης, συντήρησης, επισκευής και ασφάλισης των αυτοκινήτων που έχουν κατανεμηθεί στα σχολεία ειδικής αγωγής γίνεται από τις οικείες Σχολικές Επιτροπές, οι οποίες επιχορηγούνται για το σκοπό αυτόν από τους οικείους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ).

Από τις αναφορές ενός/μιας διευθυντή/ντριας αναδεικνύονται οι αδυναμίες των παραπάνω φορέων να ανταποκριθούν στις αρμοδιότητες που προβλέπονται από το νομοθετικό πλαίσιο της χώρας μας, αναφορικά με την κάλυψη των απαραίτητων δαπανών για τα δρομολόγια των σχολικών λεωφορείων και των μισθωμένων ταξί που μεταφέρουν τους/τις μαθητές/τριες με αναπηρία. Ο/Η συγκεκριμένος/η διευθυντής/ντρια επισημαίνει τα προβλήματα που προκύπτουν στα δημοτικά σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Θράκης με τις περικοπές στον προϋπολογισμό για προσωπικό, το οποίο αποτελούν επαγγελματίες οδηγοί των οχημάτων, καθώς και συνοδοί των μαθητών/τριών. Για τον λόγο αυτόν, οι γονείς, προκειμένου να εξασφαλίσουν την μετακίνηση των παιδιών τους από και προς τα δημοτικά σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, αποφάσισαν να ενισχύσουν οικονομικά τις σχολικές μονάδες, αποσκοπώντας στις απαραίτητες προσλήψεις των απαιτούμενων σχολικών συνοδών.

«...Ο Δήμος μας έδωσε τον οδηγό του λεωφορείου και μας είπε ότι δεν μπορεί να μας παρέχει και συνοδό για οικονομικούς λόγους. Οπότε οι γονείς, με δική τους πρωτοβουλία, βρήκαν έναν δικό τους άνθρωπο, τον πληρώνουν και κάνει τη συνοδεία των παιδιών.»

Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει η μελέτη της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικών Πολιτικών που διεξήχθη το 2013, επισημαίνοντας τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με αναπηρία στην Ελλάδα λόγω της οικονομικής κρίσης. Αναλυτικότερα, διαπιστώνεται ότι η έλλειψη κονδυλίων για τη διασφάλιση της μεταφοράς των παιδιών στα σχολεία δημιουργεί προβλήματα στη γενικότερη λειτουργία των δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Σύμφωνα με την έρευνα, η μεταφορά είναι πολύ σημαντική, ιδίως για τα παιδιά με αναπηρίες που φοιτούν σε σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, τα οποία βρίσκονται μακριά από την κατοικία του παιδιού. Η μη παροχή υπηρεσιών μεταφοράς συνεπάγεται ότι οι ίδιοι οι γονείς πρέπει να μεταφέρουν τα παιδιά τους στο σχολείο, κάτι που μπορεί να είναι πολύ δύσκολο για τους

εργαζόμενους γονείς.

Τα ερευνητικά δεδομένα της ActionAid Hellas (2014) στη χώρα μας, καταδεικνύουν ότι οι εκπαιδευτικοί της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης χαρακτηρίζουν τις παρεχόμενες προς τους/τις μαθητές/τριες με αναπηρία υπηρεσίες μεταφοράς ως «λίγο ικανοποιητικές». Διαπιστώνεται ότι το κόστος αυτών των υπηρεσιών και η έλλειψη επιχορηγήσεων για την έγκαιρη ανανέωση των συμβάσεων μεταφοράς, ενισχύουν τα εμπόδια στη μεταφορά των μαθητών/τριών με αναπηρία από και προς τις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Η συγκεκριμένη κατάσταση φαίνεται να συμβάλλει στον αποκλεισμό των παιδιών με αναπηρία από την εκπαίδευση, γεγονός που δεν συνάδει με τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ΟΗΕ (2008) που αφορά στην προσβασιμότητα όλων των παιδιών στην εκπαίδευση.

Συμπεράσματα

Η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων μας, τα οποία προέκυψαν μέσω μιας ποιοτικής προσέγγισης, επιτρέπουν να κατανοήσουμε τη λειτουργία των οχτώ (8) δημοτικών σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Θράκης. Λαμβάνοντας καταρχήν υπόψη μας ότι η Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση αποτελεί έναν σημαντικό τομέα της σύγχρονης παιδαγωγικής, διαπιστώνουμε ότι, γενικότερα στην Ελλάδα, η εκπαιδευτική πολιτική για τα άτομα με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες εξαρτάται από το ρυθμό εξέλιξης των κρατικών και ιδιωτικών μέτρων κοινωνικής πρόνοιας.

Στο πλαίσιο λειτουργίας των σχολείων, οι διευθυντές/ντριες καλούνται να ανταποκριθούν στις νέες εκπαιδευτικές απαιτήσεις, ώστε να ανταπεξέλθουν επιτυχώς στα διδακτικά, παιδαγωγικά και διοικητικά τους καθήκοντα. Σύμφωνα με το Νόμο 3699/08, ο/η διευθυντής/ντρια αποτελεί το κυρίαρχο όργανο διοίκησης κάθε Σχολικής Μονάδας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, καταβάλλοντας κάθε δυνατή προσπάθεια για τη δημιουργία ενός ενταξιακού σχολείου για όλα τα παιδιά, το οποίο θα ενισχύει την ποιότητα των εκπαιδευτικών διαδικασιών.

Ωστόσο, οι διαμορφούμενες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες (Μνημόνια), που επικρατούν στην Ελλάδα, φαίνεται ότι επηρεάζουν, εκτός των άλλων, και το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Μέσα από το λόγο των διευθυντών/ντριών προκύπτει ότι η έλλειψη οικονομικών κονδυλίων και κρατικών επιχορηγήσεων επιδρούν στο έργο τους και, συνακόλουθα,

στην γενικότερη λειτουργία των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στην περιοχή της Θράκης. Διαπιστώνεται ότι μέσα από την ανάλυση τριών βασικών πυλώνων (εκπαιδευτικό προσωπικό, κτηριακές εγκαταστάσεις, μετακινήσεις μαθητών/τριών), οι διευθυντές/ντριες αντιλαμβάνονται το μέγεθος των δυσλειτουργιών των σχολικών μονάδων, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης και του μειωμένου ενδιαφέροντος από την πλευρά της πολιτείας για την ειδική αγωγή.

Αναλυτικότερα, οι διευθυντές/ντριες της παρούσας έρευνας, τονίζουν ότι η έλλειψη χρημάτων και πιστώσεων, καθώς και οι περικοπές επηρεάζουν την επαρκή στελέχωση των ειδικών δημοτικών σχολείων σε εκπαιδευτικό και βοηθητικό προσωπικό. Οι ελλείψεις στις ειδικότητες αναχαιτίζουν την κάλυψη των μαθησιακών και θεραπευτικών αναγκών των μαθητών/τριών με αναπηρία, με αποτέλεσμα οι γονείς των παιδιών να αναγκάζονται να στραφούν σε ιδιώτες θεραπευτές/τριες, επωμιζόμενοι το υψηλό κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών, προκειμένου να παρέχουν την αναγκαία θεραπευτική αγωγή στα παιδιά τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι διευθυντές/ντριες προτείνουν την έγκαιρη και επαρκή στελέχωση των ειδικών δημοτικών σχολείων με το απαραίτητο προσωπικό, το οποίο θα διέπεται από σταθερότητα (μόνιμη τοποθέτηση), ώστε όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς (εκπαιδευτικοί, γονείς, μαθητές/τριες) να απολαμβάνουν ένα αίσθημα ασφάλειας και εμπιστοσύνης.

Οι διευθυντές/ντριες αναφέρθηκαν επίσης στις κτηριακές εγκαταστάσεις των ειδικών δημοτικών σχολείων της Θράκης. Τονίζουν ότι η ελλιπής χρηματοδότηση που προκύπτει από την οικονομική κρίση (Μνημόνια) δεν επαρκεί για να βελτιώσει την ποιότητα των κτηριακών εγκαταστάσεων, γεγονός που έχει ως επακόλουθο πλήθος αρνητικών συνεπειών τόσο στην παιδαγωγική σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή/τριας όσο και στην ψυχοσωματική υγεία και ασφάλεια του μαθητικού πληθυσμού.

Σύμφωνα με τις αναφορές των διευθυντών/ντριών, διαπιστώνεται ότι η λειτουργία των ειδικών δημοτικών σχολείων της Θράκης επηρεάζεται αρνητικά τόσο από την οικονομική κρίση (Μνημόνια) όσο και από την έλλειψη συντονισμού μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων (π.χ. Τοπική Αυτοδιοίκηση, Διεύθυνση Α/θμιας Εκπαίδευσης, κ.α.). Στο πλαίσιο αυτό, φαίνεται ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν μπορεί να ανταποκριθεί στην κάλυψη των απαραίτητων δαπανών για την μεταφορά των μαθητών/τριών από και προς τα ειδικά δημοτικά σχολεία της Θράκης. Η οικονομική κρίση καθώς επίσης και η έλλειψη κονδυλίων για τη διασφάλιση της μεταφοράς των παιδιών στα σχολεία δημιουργούν προβλήματα στη γενικότερη λειτουργία των συγκεκριμένων σχολείων.

Οι παραπάνω διαμορφούμενες συνθήκες φαίνεται να μην συμβαδίζουν με τις γενικότερες διατάξεις του Νόμου 3699/08, με αποτέλεσμα να αποδυναμώνεται η ικανότητα των ειδικών σχολικών μονάδων της Θράκης να ανταποκριθούν στις πολλαπλές και διαφορετικές ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αναχαιτίζεται η μαθησιακή πρόοδος των παιδιών με αναπηρία και, συνακόλουθα, η προοπτική της αποτελεσματικής και ισότιμης ενταξιακή τους διαδικασία τόσο σε επίπεδο σχολικής πραγματικότητας όσο και συνακόλουθα στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (αυτονομία, ανεξαρτησία) (Τριδήςμα, 2007).

Τα δεδομένα της παρούσας έρευνας φανερώνουν ότι οι επικρατούσες σχολικές και κοινωνικές συνθήκες στη Θράκη δεν είναι ακόμα οι κατάλληλες για να εφαρμόσουν την ισότιμη σχολική και κοινωνική ένταξη των μαθητών/τριών με αναπηρία. Επισημαίνεται από τους/τις διευθυντές/ντριες ότι κρίνεται επιτακτικός ο εκσυγχρονισμός των σχολικών μονάδων με την αναγκαία υλικοτεχνική υποδομή, την αύξηση των οικονομικών κονδυλίων στα σχολεία, την επαρκή στελέχωση των σχολείων με σκοπό την κάλυψη των μαθησιακών και θεραπευτικών αναγκών των μαθητών/τριών, καθώς και την ενίσχυση της προσβασιμότητας και της ασφάλειας των μαθητών/τριών στους χώρους του σχολείου. Η εξασφάλιση των παραπάνω προϋποθέσεων δύναται να δημιουργήσει περισσότερο ευνοϊκές συνθήκες για τη σχολική και, συνακόλουθα, την κοινωνική ένταξη των παιδιών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Βιβλιογραφία

- ACTIONAID, Έρευνα της ActionAidHellas για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση των μαθητών/τριών/τριών με Αναπηρία στη χώρα μας, ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2015, από <https://www.actionaid.gr/media/452700/ekthesi-ereunas-actionaid-teliko.pdf>
- ALTRICHTER H., POSCH P. & SOMEKH B., 2001, *Οι εκπαιδευτικοί ερευνούν το έργο τους. Μια εισαγωγή στις μεθόδους της έρευνας δράσης*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ, ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ, ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ, Έκθεση χώρας για την Ελλάδα σχετικά με την μελέτη για τις πολιτικές των κρατών μελών για τα παιδιά με αναπηρίες, ανακτήθηκε 21 Ιανουαρίου 2014 από

- [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474423/IPOL-LIBE_ET\(2013\)474423_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/474423/IPOL-LIBE_ET(2013)474423_EL.pdf)
- DALE N., 2008, *Τρόποι Συνεργασίας με Οικογένειες Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες*, Αθήνα: Έλλην
- EDUCATION IN ENGLAND, The Warnock Report: Report of the Committee of Enquiry into the Education of Handicapped Children and Young People, ανακτήθηκε 4 Φεβρουαρίου 2011 από <http://www.educationengland.org.uk/documents/warnock/warnock1978.pdf>
- ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ Μ., 2007, Οι Θεσμοί της Σχολικής Ένταξης των Ατόμων με Αναπηρίες Μπροστά στα Προβλήματα της Στέγασης και των Πολύμορφων Αποκλεισμών, στα *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.)*, Αθήνα: 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο με Θέμα: "Σχολείο Ίσο για Παιδιά Άνισα"
- ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ Μ., 2017, Ποιοτικά και Ποσοτικά Χαρακτηριστικά των Δομών Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Ηπείρου, *Θέματα Ειδικής Αγωγής*, 75, 08-21
- ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ Θ., 2008, *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Αθήνα: Κριτική
- ΚΟΛΛΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Κ. & ΚΛΩΝΗ Π., 2017, Ο Ρόλος του Διευθυντή στη Βελτίωση Ποιότητας της Προοπτικής Κοινωνικοποίησης των Σχολικών Μονάδων της Ειδικής Εκπαίδευσης του Μέλλοντος. Στάσεις και Αντιλήψεις των Κοινωνικών Εταίρων, *Θέματα Ειδικής Αγωγής*, 78, 67-77
- ΚΥΡΙΔΗΣ Α., 1999, *Η Πειθαρχία στο Σχολείο. Θεωρία και Έρευνα*, Αθήνα: Gutenberg
- ΛΥΔΑΚΗ Α., 2001, *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα: Καστανιώτης
- MASON J., 2003, *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- ΜΠΑΚΑΛΜΠΑΣΗ Ε. & ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ Φ., 2014, Απόψεις Δ/ντών Α/θμιας και Β/θμιας Εκπ/σης σχετικά με το σύστημα επιλογής τους και την επιμόρφωσή τους σε θέματα διοίκησης, *Έρευνα στην Εκπαίδευση* Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, doi: <http://dx.doi.org/10.12681/hjre.8840>
- ΟΗΕ, 2006, *Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία*, Νέα Υόρκη: Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

- ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, Παρουσίαση της Έρευνας της ETUCE στο πλαίσιο της δράσης και εκστρατείας για την οικονομική κρίση, ανακτήθηκε 25 Μαρτίου 2013 από <http://olme-attik.att.sch.gr/new/wp-content/uploads/2012/06/etuce120612.pdf>
- ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ, ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, Χαρτογράφηση - Αναλυτικά Προγράμματα Ειδικής Αγωγής, ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου 2011 από http://www.pi-schools.gr/special_education/xartografisi/hartographisi-part1.pdf
- ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ε. & ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Κ., 2016, *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Λευκωσία: Καΐλας Τυπογραφεία & Λιθογραφεία Λτδ, Γ΄ Έκδοση
- ΤΡΙΔΗΜΑ Μ., 2007, *Έρευνα σε Υπηρεσίες και Φορείς Διαμόρφωσης και Εφαρμογής Κοινωνικής Πολιτικής στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, για την ένταξη των ατόμων με αναπηρία*, Αθήνα: Ινστιτούτο Κοινωνικής Προστασίας & Αλληλεγγύης
- UNESCO, 1994, *The Salamanca Statement and Framework For Action On Special Needs Education. Adopted by the World Conference on Special Needs Education: Access and Quality*, Spain: UNESCO and Ministry of Education and Science Spain
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, 1985, *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις (Ν. 1566/1985, ΦΕΚ 167 Α΄/1985)*, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, 2008, *Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Ν. 3699/2008, ΦΕΚ 199 Α΄/2-10-2008)*, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, 2010, *Αναβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού - καθιέρωση κανόνων αξιολόγησης και αξιοκρατίας στην εκπαίδευση και λοιπές διατάξεις (Ν. 3848/2010, ΦΕΚ 71 Α΄/19-05-2010)*, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο
- ΦΤΙΑΚΑ Ε., 2008, *Περάστε για έναν καφέ. Σχέσεις οικογένειας και σχολείου στην κόψη της διαφορετικότητας*, Αθήνα: Ταξιδευτής
- ΧΑΪΝΤΟΥΤΗ Β., ΡΟΥΣΣΟΣ Π. & ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Β., 2014, *Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών Α/θμιας Ειδικής και Γενικής Αγωγής Σχετικά με την Επικοινωνία τους με τους Γονείς: το Αίσθημα Αυτοαποτελεσματικότητας, η Ταύτιση με τον Οργανισμό και η Ηγετική Συ-*

μπεριφορά του Διευθυντή του Σχολείου ως Προβλεπτικοί Παράγοντες, *Θέματα Ειδικής Αγωγής*, 65, 88-99
 ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Ε., 2012, *Διερεύνηση των απόψεων των Ειδικών Παιδαγωγών για την Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία

Abstract

Social and economic developments in Greece seem to have a negative impact on the quality of the educational services provided. The lack of financial funds and government subsidies have had an impact on the work of the teaching staff and, consequently, on the general operation of special education schools. The present research focuses on the study of the views of the principals of eight (8) elementary schools of special education and training in Thrace through individual semi-structured interviews on the link between the economic crisis and the quality of the education provided. Through the discourse of the participating principals, inadequacy and shortage of the school units, which seem to weaken their general smooth operation, are highlighted. It can be seen that economic hardship and shortage in educational, special educational and support staff are key factors that inhibit smooth schooling, aggravate working conditions and increase institutional barriers to the school and social integration of children with disabilities.

Ο Δημήτρης Στεφανίδης είναι απόφοιτος του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου και της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ). Πραγματοποίησε τις μεταπτυχιακές του σπουδές με τίτλο "Έρευνα εφαρμοσμένη στην ανάπτυξη καινοτόμων τοπικών και περιφερειακών πολιτικών και την κοινωνική συνοχή" στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου και ολοκλήρωσε τις διδακτορικές του σπουδές (άριστα) στο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα αφορούν

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, στις σχέσεις οικογένειας-σχολείου, στις κοινωνικές ανισότητες στην εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση. Έχει δημοσιεύσει άρθρα και έρευνες σε ελληνικά και ξένα επιστημονικά περιοδικά, καθώς και σε πρακτικά συνεδρίων.